

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

YTTRANDE - REMISS

BETÄNKANDE SOU 2021:36 GODE MÄN OCH FÖRVALTARE – EN ÖVERSYN

Följande yttrande är en sammanvägning av kommentarer som har beslutats av överförmyndarnämnden, äldrenämnden, nämnden för personer med funktionsnedsättning och individ och familjenämnden i Västerås stad. Överförmyndarförvaltningens yttrande utgör huvuddelen av yttrandet.

Västerås stad instämmer i huvudsak med utredarens förslag och önskar framhålla att en stor del av de förändringarna som nu föreslås i utredningen har efterfrågats av berörda förvaltningar under en längre tid. Ett viktigt exempel som framhålls av överförmyndarförvaltningen är ökat fokus på huvudmannens rätt och möjlighet till ökat beslutsdeltagande i ställföreträdarskapet, som i modern lagstiftning bör betonas och säkerställas i så stor utsträckning som möjligt. Överförmyndarförvaltningen vill dock påpeka att det återstår brister inom förmyndarskapsrättens område som svårigen kan lösas på annat sätt än genom en fullständig översyn av hela ställföreträdar-systemet.

Sammanfattning

- Överförmyndarförvaltningen är positiv till att huvudmannens vilja och välbefinnande lyfts fram i lagstiftningen.
- Överförmyndarförvaltningen anser att utredningsskyldigheten vid upphörande bör förtydligas.

- Överförmyndarförvaltningen är positiv till att huvudmannen får ökad insyn i ställföreträdarens och överförmyndarens verksamhet men anser att bestämmelserna kan behöva förtydligas.
- Överförmyndarförvaltningen anser att huvudmannen själv ska kunna begränsa att en handling lämnas ut enligt 16 kap. 7 § föräldrabalken (nedan FB).
- Överförmyndarförvaltningen anser inte att det ska tas in en bestämmelse i förmyndarskapsförordningen som erinrar om (endast) vissa delar av förvaltningslagen.
- Överförmyndarförvaltningen anser inte att överförmyndaren ska informera ställ-företrädaren om vilka uppgifter som uppdraget förväntas omfatta.
- Överförmyndarförvaltningen anser att lagstiftaren behöver förtydliga hur principen om minsta ingripande åtgärd ska tillämpas i praktiken.
- Överförmyndarförvaltningen är positiv till förslaget om obligatorisk introduktionsutbildning för ställföreträdare men avstyrker att introduktionsutbildningen ska kunna genomföras efter förordnandet. Överförmyndarförvaltningen anser vidare att den föreslagna myndigheten även ska få utfärda föreskrifter om de fördjupande utbildningarna.
- Överförmyndarförvaltningen anser att dödsboets skyldighet att upprätta års- och sluträkning ska tas bort. Överförmyndarförvaltningen avstyrker att dödsbon ska få en skyldighet att lämna års- och slutberättelse.
- Överförmyndarförvaltningen är positiv till förslaget om anställda ställföreträdare men anser att reglerna behöver förtydligas. Överförmyndarförvaltningen befarar vidare att utredningens förslag kan leda till att antalet ställföreträdarbolag minskar.
- Överförmyndarförvaltningen avstyrker att möjligheten att befria ställföreträdare från skyldigheten att lämna redovisning tas bort.

- Överförmyndarförvaltningen efterlyser tydligare riktlinjer för arvodering.
- Överförmyndarförvaltningen avstyrker förslaget om obligatorisk introduktion för ledamöter och ersättare i överförmyndarnämnden.
- Överförmyndarförvaltningen instämmer i förslaget om nämnd som obligatorisk organisationsform.
- Överförmyndarförvaltningen avstyrker förslaget om delegering i brådskande fall.
- Överförmyndarförvaltningen instämmer i förslaget att överförmyndaren ska vara första instans gällande godmanskap men anser att begreppet ”tvistigt” behöver förtydligas.
- Överförmyndarförvaltningen anser att den nya myndigheten även ska ansvara för tillsyn och tillsynsvägledning.

5 Huvudmannen i fokus - några frågor om huvudmannens vilja och välbefinnande

Äldrenämnden framhåller det som positivt att beaktandet av huvudmannens vilja ska förtydligas i lagstiftningen. Ett ytterligare positivt exempel på förtydligande är att välbefinnande förs in som exempel på vad huvudmannens pengar kan användas till. Vård och omsorgsförvaltningen delar uppfattningen om att ställföreträdarens fokus ibland blir på att spara så mycket pengar som möjligt men att huvudmannen ibland hade mått bra av att få njuta av vardagen och kunna unna sig någonting utöver det basala om denne så vill.

5.5.3 Ett godmanskap ska upphöra om huvudmannen inte längre samtycker

Överförmyndarförvaltningen instämmer i huvudsak med det förslag som utredaren lämnar och önskar tillägga följande.

Av nuvarande lagstiftning och praxis anser överförmyndarförvaltningen att det är tydligt att ett godmanskap ska upphöra om samtycke återkallas. Det framgår av förarbetena att om huvudmannen ansöker om upphörande

brister en av förutsättningarna för godmanskapet, nämligen samtycke. Om huvudmannens tillstånd inte är sådant att kravet på samtycke enligt 4 § kan efterges ska godmanskapet upphöra.¹

Överförmyndarförvaltningens erfarenhet är att tingsrätten genom en analog tillämpning av 11 kap. 17 a § Föräldrabalk (1949:381), nedan (FB) relativt ofta förelägger överförmyndarförvaltningen att inhämta nytt läkarintyg när huvudmannen ansöker om upphörande av godmanskapet. Det får antas att rätten vill kontrollera om huvudmannens tillstånd, vid tiden för ansökan om upphörande, är sådant att kravet på samtycke enligt 11 kap. 4 § FB kan efterges eller inte. I praktiken har detta inneburit att huvudmän har fått stå kvar med sin gode man mot sin vilja – ibland så länge som flera månader innan godmanskapet till slut upphört då läkarintyg av olika skäl kan dröja.

Bestämmelserna i 11 kap. 16 och 17 §§ FB om vilken utredning som ska inhämtas vid anordnande är inte direkt tillämpliga vid upphörande och utredningsbehovet kan variera stort.² Överförmyndarförvaltningen anser därför att man i kommande proposition bör beröra utredningsskyldigheten vid upphörande av godmanskap på grund av återkallat samtycke. Därvid bör det tydliggöras att om det inte finns något som tyder på att huvudmannen saknar rättshandlingsförmåga saknas det behov av att inhämta ett nytt läkarintyg för att utreda just den frågan.

Det innebär att man i grunden ska förutsätta att människor har rättshandlingsförmåga om inte annat är visat. Motsatsen innebär att huvudmannen måste visa att denne är kapabel att rättshandla och det anser inte överförmyndarnämnden är en tillfredsställande lösning i modern lagstiftning. Man bör heller inte överdriva riskerna med att huvudmän som verkligen saknar rättshandlingsförmåga ansöker om upphörande och får detta beviljat. Skulle det ändå ske finns det ofta flera aktörer runt huvudmannen såsom boende, socialtjänst, läkare och anhöriga som genom anmälan eller ansökan snabbt kan antas göra överförmyndaren uppmärksam på det.

---

¹ Prop. 1987/88:124 s. 179

² NJA 2014 s. 731

6 Huvudmannens och de anhörigas insyn i ställföreträdarens verksamhet

6.4.1 Ökad insyn för huvudmannen

Överförmyndarförvaltningen instämmer med det förslag som utredaren lämnar och önskar tillägga följande.

Begreppet särskilda skäl

Överförmyndarförvaltningen anser att ställföreträdarens möjlighet att frångå sin informationsskyldighet gentemot sin huvudman genom att visa att *särskilda skäl* föreligger, bör tillämpas restriktivt. Det bör i kommande proposition ges exempel, om än inte uttömmande, på situationer när *särskilda skäl* kan anses föreligga. Överförmyndarförvaltningen anser exempelvis att det kan vara motiverat när det är uppenbart att huvudmannen, utifrån sitt hälsotillstånd, kan ta skada av informationen eller om det är uppenbart att huvudmannen inte kan tillgodogöra sig den. Det bör i så fall framgå tydligt av läkarintyg. Ett annat exempel är hotfulla huvudmän, där det kan vara motiverat att minimera antalet kontakter.

Individ och familjeförvaltningen ser positivt på förslaget att anställda ställföreträdare ska kunna förordnas i särskilda fall. Det är i vissa fall svårt att hitta ställföreträdare till huvudmän som har stora samarbetssvårigheter eller är våldsam. Bristen på ställföreträdare gör i vissa fall dess sociala situation värre då den enskildes intressen inte framkommer och tas till vara. Överförmyndarförvaltningens förhoppning är att förslaget ska leda till att fler får sina behov av hjälp tillgodosedda.

Legala förmyndare

Avseende frågan om legala förmyndare har överförmyndarförvaltningen kommit till slutsatsen att regeln inte bör omfatta legala förmyndare.

Legala förmyndare kan inte sägas ha "ett uppdrag" så som en förordnad förmyndare har. Det kan heller inte förväntas att legala förmyndare i allmänhet ska ha så god kännedom om reglerna i föräldrabalken. Överförmyndaren kommer därutöver inte kunna kontrollera om bestämmelsen efterlevs eftersom föräldrar normalt inte redovisar sin verksamhet till överförmyndaren. Bestämmelsen skulle därför bli både svårtillämpad och sakna praktisk betydelse.

Föräldrar har sedan tidigare en särställning i lagstiftningen som är baserad på en tanke om att föräldrar, på ett annat sätt än förordnade förmyndare, har en naturlig intressegemenskap med dem de företräder.³ För att undvika onödig byråkrati bör inte legala förmyndares verksamhet detaljregleras i högre utsträckning än vad som faktiskt är nödvändigt. Överförmyndarförvaltningen bedömer därför sammantaget att bestämmelsen inte bör omfatta legala förmyndare.

Arvode

I utredningen föreslås att informationen ska lämnas i samband med de regelbundna kontakter med huvudmannen som ställföreträdaren förväntas ha.

Överförmyndarförvaltningen anser att det behöver förtydligas vilken information som ska lämnas och på vilket sätt det ska ske. I likhet med den information som överförmyndaren i utredningen föreslås vara skyldig att lämna till huvudmannen, bör ställföreträdarens information vara anpassad så att huvudmannen kan tillgodogöra sig den. Ställföreträdaren kan också behöva visa upp underlag, kontoutdrag eller en budget. I många fall torde det vara till fördel att informationen lämnas i samband med fysiska besök hos huvudmannen.

Ställföreträdare som har ett begränsat uppdrag där sörja för person inte ingår träffar inte alltid sina huvudmän regelbundet. För dem och för andra kan bestämmelsen därför innebära ett inte obetydligt merarbete. Överförmyndarförvaltningen efterlyser därför ett bredare resonemang kring bestämmelsens konsekvenser på arvodets storlek.

6.4.2 Huvudmannen ska informeras om överförmyndarens granskning

Överförmyndarförvaltningen instämmer med det förslag som utredaren lämnar och önskar tillägga följande.

Överförmyndarförvaltningen anser att det uttömmande bör förtydligas i motivuttalanden vad som menas med ”varje genomförd granskning”. I utredningen nämns endast årsräkning och sluträkning. Överförmyndarförvaltningen anser att bestämmelsen också ska omfatta

---

³ Prop. 1993/94:251 s. 137

granskning av förteckning, årsberättelse samt slutberättelse. En korrekt förteckning är av väsentlig betydelse eftersom förteckningen utgör grunden för kommande redovisningar. Om det finns felaktigheter i förteckningen, riskerar felaktigheterna följa med under hela ställföreträdarskapet vilket blir särskilt olyckligt om det i förteckningen exempelvis saknas uppgifter om betydande tillgångar. Om utredningens förslag gällande årsberättelse samt slutberättelse blir lag saknas anledning att utesluta dessa handlingar då dessa kompletterar årsräkning och sluträkning.

Överförmyndarförvaltningen anser dock att det skulle föra för långt, och utgöra en allt för stor administrativ börda för överförmyndare, om all typ av granskning som myndigheten kan anses utföra ska ingå i underrättelseskyldigheten.

Vård och omsorgsförvaltningen har upplevt att ställföreträdare i vissa fall har agerat på ett sätt som inte stämmer överens med uppdraget. I vissa fall har god man överskridit sina befogenheter genom att prata över huvudet på huvudmannen och i andra fall inte agerat tillräckligt mycket eller snabbt nog för att tillvarata huvudmannens intressen. Att ställföreträdaren måste informera om uppdraget samt att överförmyndaren ska informera om när granskning gjorts gör att huvudmannen har större möjlighet att själv bevaka att uppdraget utförs på rätt sätt och i enlighet med hens intressen.

7 Skyddet för känsliga uppgifter om huvudmannen

7.4.1 Stärkt skydd för uppgifter om huvudmannen

Överförmyndarförvaltningen instämmer i huvudsak med det förslag som utredaren lämnar och önskar tillägga följande.

I läkarintyg och andra handlingar kan framgå mycket integritetskänsliga uppgifter som inte har någon betydelse för ställföreträdarskapets utövande eller dess anordnande. Man skulle kunna säga dels, - att det är överflödiga uppgifter för överförmyndarens verksamhet dels, - att det är överflödiga uppgifter för en utomståendes eller anhörigs kontroll och kritiska granskning av ställföreträdarens verksamhet. Exempel på ovannämnda känsliga uppgifter kan vara information om vissa sjukdomar, psykiska besvär och andra högst privata angelägenheter, eller

information gällande skyddande personuppgifter på grund av brott av nära anhörig.

Överförmyndarförvaltningen anser vidare att man i huvudmannens intresse, och i enlighet med funktionsrättskonventionens allmänna princip om självbestämmande, bör ta regleringen något längre, genom att ge huvudmannen möjlighet att själv begränsa tillämpningen av 16 kap. 7 § FB. Om huvudmannen invänder mot att en handling lämnas ut enligt 16 kap. 7 § FB får prövningen istället göras genom 32 kap. 4 § Offentlighets- och sekretesslag (2009:400), nedan (OSL).⁴ Utredningens förslag till ny lydelse av 16 kap. 7 § FB skulle då kunna kompletteras med ett tillägg; /.../ ”handlingen lämnas ut.” *eller om den enskilde annars motsätter sig det.*

Överförmyndarförvaltningen föreslår att om utredningens förslag i övrigt inte genomförs eller skulle dra ut på tiden bör denna fråga lyftas ut och beslut om lagstiftning tas omgående.

7.4.2 Uppgifter i ärenden enligt lagen om framtidsfullmakter

Överförmyndarförvaltningen instämmer med det förslag som utredaren lämnar och vill tillägga följande.

Överförmyndarförvaltningen anser att det är ytterst angeläget att samma sekretess gäller för uppgifter i ärenden enligt lagen om framtidsfullmakter som den som gäller i ärenden om ensamkommande barn och i ärenden om ställföreträdarskap enligt föräldrabalken. Som regleringen ser ut idag finns det risk för att uppgifter lämnas ut som innebär att den enskilde lider skada eller men.

Överförmyndarförvaltningen föreslår att om utredningens förslag i övrigt inte genomförs eller skulle dra ut på tiden bör denna fråga lyftas ut och beslut om lagstiftning tas omgående.

---

⁴ Beroende på hur lagstiftaren lagtekniskt skulle lösa frågan gällande huvudmannens möjlighet att själv begränsa tillämpningen av 16 kap. 7 § FB, kan ett flertal överväganden behöva göras exempelvis gällande skyndsamhetskravet i 2 kap. 15 § tryckfrihetsförordningen.

8 Huvudmannens möjligheter att få information och stöd från överförmyndaren

8.5 Överväganden och förslag

Det ska tas in en bestämmelse i förmyndarskapsförordningen (1995:379) som erinrar om att överförmyndaren är skyldig att hjälpa enskilda inom ramen för den serviceskyldighet som myndigheten har enligt förvaltningslagen (2017:900).

Överförmyndarförvaltningen instämmer inte med det förslag som utredaren lämnar.

Att ta in en erinran om den serviceskyldigheten som finns i förvaltningslagen (2017:900) i förmyndarskapsförordningen (1995:379) förefaller vara en opåkallad dubbelreglering i författning som normalt sett bör undvikas i lagstiftning.

Förvaltningslagen är subsidiär till föräldrabalken men övervägande del av dess bestämmelser är tillämpliga i överförmyndarens verksamhet. Lagen är vidare en av flera lagar som tillämpas frekvent vid sidan om föräldrabalken. Att särreglera just 6–7 §§ i förvaltningslagen men inte resterande lagrum i lagen kan leda till tolkningssvårigheter om huruvida andra regler i förvaltningslagen gäller eller inte.

Överförmyndarförvaltningen instämmer dock med utredningen att serviceskyldigheten är en viktig del av myndighetens uppdrag. Om förslaget införs bör det i förmyndarskapsförordningen införas en hänvisning till förvaltningslagen (2017:900) i tillämpliga delar och inte enbart till serviceskyldigheten.

Det ska bli tydligare för huvudmän vad ställföreträdarskapet innebär. I samband med att en ställföreträdare utses ska överförmyndaren vara skyldig att lämna tydlig och anpassad information till huvudmannen. En regel om detta ska tas in i en ny bestämmelse, 19 kap. 18 a § andra stycket föräldrabalken. Informationen bör också finnas tillgänglig hos överförmyndaren och på hemsidan.

Överförmyndarförvaltningen instämmer med det förslag som utredaren lämnar och önskar tillägga följande.

Förslaget innebär en helt ny uppgift för överförmyndaren och leder till ökad administration. Om förslaget genomförs kan det innebära en kostnadsökning för överförmyndaren och staten bör i sådant fall kompensera kommunerna för detta. Detta gäller särskilt om förslaget genomförs men att förslaget om den nya myndigheten inte genomförs.

9 Klagomål mot ställföreträdare

9.6.1 Möjligheterna att framställa klagomål ska synliggöras

Överförmyndarförvaltningen instämmer med det förslag som utredaren lämnar och önskar tillägga följande.

Överförmyndarförvaltningen hänvisar till vår kommentar till avsnitt 8.5 gällande administration och kostnad.

10 Huvudmannens möjligheter att få ersättning för ekonomisk skada

10.6.3 Den nya ställföreträdarens uppdrag

Överförmyndarförvaltningen instämmer inte med det förslag som utredaren lämnar.

Överförmyndarförvaltningen hänvisar till vår kommentar till avsnitt 11.4.2 gällande information till ställföreträdaren, se särskilt rubriken legalitetsprincipen med ny praxis från JO, samt även rubriken sekretess.

10.6.4 Ett obligatoriskt försäkringsskydd för ställföreträdare?

Överförmyndarförvaltningen instämmer med den bedömning som utredaren lämnar och önskar tillägga följande.

Överförmyndarförvaltningen anser att man bör överväga om en lagstiftning i sig, redan nu, skulle kunna innebära ett incitament för att nya försäkringslösningar tas fram av försäkringsbranschen.

11 Ställföreträdarens uppdrag –och ramarna för det

11.4.2 Överförmyndaren ska informera ställföreträdaren om vilka uppgifter som uppdraget förväntas omfatta

Överförmyndarförvaltningen instämmer inte med det förslag som utredaren lämnar.

Det finns flera skäl för överförmyndarförvaltningens ställningstagande vilka redovisas nedan. Överförmyndarförvaltningen vill dock framhålla att överförmyndarförvaltningen instämmer helt med utredningens resonemang i kapitel 13.5.1 om stöd till ställföreträdare samt med utredningens förslag i kapitel 13.5.3 om att allmänna råd och annat stöd ska tas fram nationellt. Överförmyndarförvaltningen ser utbildning och stöd till ställföreträdare som en mycket viktig del för att rekrytera och behålla lämpliga gode män och förvaltare.

En prognos är svår med hänsyn till uppdragets skiftande karaktär

Överförmyndarförvaltningens erfarenhet är att det är mycket svårt att göra en prognos över förväntad svårighetsgrad i varje nytt uppdrag, förutom i de uppenbart svåra - eller enkla fallen. Vad som ingår i det individuella uppdraget, vilket i majoriteten av ärendena gäller att hjälpa till med ekonomin och ha kontakt med myndigheter, är inte det som avgör svårighetsgraden utan ofta är det förmågan till samarbete mellan ställföreträdaren och huvud-mannen och dennes eventuella anhöriga.

I samband med att överförmyndarförvaltningen tillfrågar en föreslagen ställföreträdare lämnar överförmyndarförvaltningen regelmässigt ställföreträdaren objektiv information som kan vara till hjälp vid ett första möte såsom kontaktuppgifter, uppgift om uppdragets omfattning, typ av boende m.m. Det viktiga är att ställföreträdaren personligen träffar och samtalar med den presumtiva huvudmannen för att bilda sig en uppfattning om huvudmannen och huvudmannens hjälpbehov.

Överförmyndaren har i regel inte någon personlig kontakt med den person som kan komma att få en ställföreträdare utsedd för sig. Den kännedom som överförmyndaren har om huvudmannen begränsas till den utredning som är inhämtad i ärendet. Utredningen är inte utformad på så sätt att det går att dra mer eller mindre säkra slutsatser gällande uppdragets framtida svårighetsgrad. Det går inte heller att generalisera utifrån de diagnoser och övriga hälsotillstånd som kan finnas i utredningen, utan man får förutsätta att människors diagnoser och hur de påverkas av dessa är högst individuellt betingat.

Förutom att vara en administrativ börda uppstår en risk att överförmyndarens bedömningar blir spekulativa och endast slumpmässigt riktiga.

Utredningsskyldighet

Den utredning som överförmyndaren normalt har att tillgå är sällan tillräcklig för att bedöma vilka specifika uppgifter som kan förväntas ingå i ställföreträdarens uppdrag. Det finns en risk att skyldigheten tolkas som att överförmyndaren måste utreda huvudmannens livssituation och därvid inhämta ytterlig utredning om huvudmannen. Det kan till exempel handla om att kontrollera om den enskilde har skulder, äger en fastighet eller vilken inkomst huvudmannen har.

Överförmyndarförvaltningen anser att sådan utredning skulle innebära en onödig kränkning av den enskildes integritet. Om bestämmelsen införs bör överförmyndarnas utredningsskyldighet förtydligas. Överförmyndarförvaltningen anser inte att överförmyndarna ska inhämta utredning enbart i syfte att göra en prognos över ställföreträdarens uppdrag.

Sekretess

Om bestämmelsen införs bör det göras noggranna överväganden kring de sekretessbestämmelser som rör överförmyndarnas verksamhet. Överförmyndarförvaltningen efterlyser därför ett resonemang kring informations-skyldigheten i förhållande till 32 kap. 4 § OSL. Det är viktigt att det tydliggörs att överförmyndarna måste beakta att uppgifter om huvudmannen normalt är sekretessbelagda så att inte bestämmelsen får till effekt att sekretessreglerna i praktiken urholkas.

Legalitetsprincipen

Överförmyndarförvaltningen ser vissa risker med att informationsskyldigheten kan uppfattas som att överförmyndarna ska instruera eller beordra ställföreträdarna att vidta en viss åtgärd. I utredningen anges exempelvis att överförmyndarna måste informera ställföreträdaren om uppdraget ska innefatta att ”vidta åtgärder för att säkra huvudmannens rätt till ersättning från en tidigare ställföreträdare”.

Överförmyndarförvaltningen anser att det bör göras noggranna överväganden om vilken information som ska lämnas så att inte informationslämningen övergår i att instruera en ställföreträdare i strid med 1 kap. 1 § regeringsformen (nedan RF).⁵

Lagtextens utformning

Om förslaget genomförs bör lagtextens skrivelse "...innan en person förordnas *som...*" ändras till "...innan en person förordnas *till...*".

Krav på dokumentation

Att informationen ska dokumenteras anser överförmyndarförvaltningen följa av 5 kap 1 § OSL. Det bör inte ske en dubbelreglering i föräldrabalken.

Alternativt förslag

Överförmyndarförvaltningen är positiv till att ställföreträdare får stöd vid utövandet av sina uppdrag. Ett alternativ till förslaget är därför att ge överförmyndaren en skyldighet att lämna standardiserad information till ställföreträdaren om vilka delar förordnandet omfattar och vad det normalt innefattar.

Övrigt

I utredningen anges att prognosen skulle ge överförmyndaren anledning att överväga mindre ingripande åtgärder. Överförmyndarförvaltningen vill dock påpeka att en bedömning av om godmanskap överhuvudtaget ska anordnas lämpligen bör ske innan överförmyndaren tillfrågar ställföreträdare om de vill åta sig uppdraget. Den information som ligger till grund för behovsprövningen kan däremot utgöra sådan information som eventuellt kan lämnas till en tilltänkt ställföreträdare.

11.4.3 Godmanskap ska inte anordnas om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig

Överförmyndarförvaltningen instämmer i huvudsak med det förslag som utredaren lämnar och önskar tillägga följande.

För att förslagen ska få avsedd effekt i den praktiska tillämpningen anser överförmyndarförvaltningen att lagstiftaren bör överväga ytterligare

---

⁵ Jmf JO:s beslut Dnr 4295-2015 och Dnr 2648-2019

förtydliganden beträffande gällande rätt. Överförmyndarförvaltningen anser att domstolarnas praxis delvis begränsat lagstiftarens ursprungliga avsikt gällande principen om minsta ingripande åtgärd. Problemet är alltså inte att principen inte tillämpas utan snarare att möjligheten att tillämpa den har begränsats.⁶

Överförmyndarförvaltningen föreslår sammanfattningsvis att lagstiftaren

- förtydligar att rekvisiten ska vara uppfyllda under hela ställföreträdarskapet,
- förtydligar och ser över frågan utifrån vems perspektiv en bedömning gällande minsta ingripande åtgärd ska göras och
- ser över bevisbördan.

Äldrenämnden ser det som positivt att det förtydligas i lagstiftningen att mindre ingripande åtgärder har företräde för att undvika konflikter i lagstiftning mellan god man och exempelvis anhörigbehörighet. Processen att tillförordna en god man kan dra ut på tiden och i vissa fall är det onödigt när huvudmannen redan har anhöriga eller en godkänd fullmakt för uppdraget.

Rekvisiten ska vara uppfyllda under hela ställföreträdarskapet

Lika viktigt, som att ställföreträdarskap inte anordnas i onödan, är att befintliga ställföreträdarskap bör upphöra om de inte (längre) uppfyller lagens rekvisit.

Överförmyndarförvaltningens erfarenhet är domstolarna gör en annan bedömning av behovsrekvisitet och principen om minsta ingripande åtgärd när ett ställföreträdarskap redan är anordnat. Detta framgår av överrättspraxis.⁷ I rättsfallet förs resonemang kring huvudmannens hjälpbehov som sannolikt inte hade nått framgång om ärendet hade gällt ett anordnande.

Överförmyndarförvaltningen föreslår att man i kommande lagmotiv klargör att rekvisiten för ställföreträdarskap ska vara uppfyllda under hela ställföreträdarskapet och att beviskraven ska vara de samma vid

---

⁶ Se prop. 1974:142 s. 121, prop. 1987/88:124 s. 136 f och 168, NJA 2015 s. 851 och NJA 2018 s. 825.

⁷ Se exempelvis Svea hovrätts beslut den 19 november 2020 i mål nr ÖÄ 8860–20.

anordnande, jämkning och upphörande. I annat fall är risken stor att hänvisningen i kommande lagtext kommer få begränsad effekt när det gäller befintliga ställföreträdarskap, vilket kan resultera i att ställföreträdarskap tillåts kvarstå trots att adekvat hjälpbehov saknas.

Mindre ingripande för vem?

Högsta domstolen har i NJA 2018 s. 825 på sidan 5 i punkt 8 uttalat följande: ”Regleringen av godmanskap bygger på tanken att den som behöver bistånd inte ska utsättas för mer ingripande åtgärder än som verkligen är motiverat (se prop. 1987/88:124 s. 136). Den enskilde ska alltså inte behöva uppleva att biståndsformen är ett onödigt intrång i hans eller hennes integritet eller handlingsfrihet. *Om emellertid initiativet till ansökan om godmanskap kommer från den som behöver bistånd kan det påverka bedömningen av hur ingripande åtgärden kan anses vara.*”

Tidigare har rättstillämparen objektivt utgått ifrån att alla insatser, som här är av betydelse, är ett ingrepp i en persons integritet eller handlingsfrihet. Förvaltarskap följt av godmanskap har då ansetts vara insatser som är mer ingripande än andra insatser på området, och att man med det i beaktande ska välja den åtgärd som är, eller kan anses vara minst ingripande för den enskilde för att tillgodose hjälpbehovet.⁸

En konsekvens av Högsta domstolens beslut är att när en person *vill* ha en god man så kan principen om minsta ingripande åtgärd åsidosättas. Rättsfallet har en bred tillämpning. Förutsatt att övriga rekvisit i 11 kap. 4 § FB är uppfyllda kommer därför principen om minsta ingripande åtgärd endast ha betydelse för de ärenden där den enskildes hälsotillstånd hindrar att han eller hennes mening inhämtas.

Överförmyndarförvaltningen anser att man i kommande motivuttalanden till den nya regleringen av 11 kap. 4 § FB bör klargöra hur principen om minsta ingripande åtgärd ska tillämpas när den enskilde framhärdat ansökan. I annat fall är risken stor att hänvisningen i kommande lagtext inte kommer att få avsedd effekt i rättstillämpningen då principen i en övervägande del av ärenden kan åsidosättas. Ytterst torde detta till bidra till ytterligare brist på ställföreträdare för landets överförmyndare.

---

⁸ Jämför prop. 1974:142 s. 121, prop. 1987/88:124 s. 136 f och 168

Bevisbördan för minsta ingripande åtgärd

Högsta domstolen har i NJA 2015 s. 851 uttalat att ”Om överförmyndaren anser att andra åtgärder ska ha företräde, *måste den inställningen underbyggas med preciserade och konkreta uppgifter om de rättsliga och faktiska förutsättningarna för en sådan åtgärd.*”

Det är enligt överförmyndarförvaltningens mening en tung bevisbörda som Högsta domstolen har lagt på överförmyndaren och som i senare tillkommen överrättspraxis visat sig vara mycket svår att uppfylla.⁹

Överförmyndarförvaltningen anser att lagstiftaren behöver se över bevisbördans placering och framförallt mildra nu gällande beviskrav för att uppfylla densamma. I annat fall är risken stor att hänvisningen i kommande lagtext inte kommer att få avsedd effekt i rättstillämpningen då överförmyndaren sällan kommer att kunna uppfylla uppställda beviskrav.

12 Utbildning för ställföreträdare

12.5.1 Introduktionsutbildning och fördjupad utbildning ska tas fram nationellt

Överförmyndarförvaltningen instämmer i huvudsak med det förslag som utredaren lämnar och önskar tillägga följande.

Överförmyndarförvaltningen anser att introduktionsutbildningen ska innefatta ett kunskapsprov som visar att personen har tillgodogjort sig informationen i utbildningen. Först efter genomförd utbildning och godkänt prov bör kursdeltagaren kunna sägas ha genomgått den obligatoriska introduktionsutbildningen.

Överförmyndarförvaltningen ser fördelar med en webbaserad utbildning men bedömer att det i vissa hänseenden är otillfredsställande. Överförmyndaren kan till exempel inte kontrollera att den person som säger sig ha gått utbildningen faktiskt har gjort det. Problemet kan delvis

---

⁹ Hovrätten för nedre Norrland mål nr ÖÅ 377–17 av den 24 april 2018, Svea hovrätt, mål ÖÅ 9237–19 av den 30 mars 2020, Göta hovrätt, mål nr ÖÅ 3534-15 av den 8 januari 2016, Hovrätten över Skåne och Blekinge ÖÅ 2688-20 av den 10 november 2020.

avhjälpas genom att varje kursdeltagare får legitimera sig med en e-legitimation. Det finns dock en risk att en kursdeltagare loggar in med sin egen e-legitimation och sedan låter någon annan genomföra utbildningen.

Överförmyndarförvaltningen anser vidare att det är viktigt att en webbaserad utbildning inte ersätter en personlig kontakt med ställföreträdarna. För att så långt som möjligt säkerställa att lämpliga personer förordnas till uppdraget bör överförmyndaren i någon utsträckning även ha personlig kontakt med den tilltänkta ställföreträdaren.

Överförmyndarförvaltningen avstyrker att introduktionsutbildningen ska kunna genomföras efter förordnandet. Situationen kommer endast vara aktuell för helt nya ställföreträdare som är föreslagna i ansökan. Det rör sig nästan alltid om anhöriga. Eftersom introduktionsutbildningen föreslås vara webbaserad borde den kunna genomföras inom ett par dagar. Om ärendet är så brådskande att lämplighetsutredningen inte kan avvaktas kan överförmyndaren istället använda sig av möjligheten att interimistiskt förordna en annan ställföreträdare. Det kan tilläggas att den prövning mot socialregister och belastningsregister, som överförmyndarförvaltningen alltid genomför som en del av lämplighetsbedömningen, kan ta upp till 14 dagar.

Överförmyndarförvaltningen önskar slutligen att det förtydligas i propositionen vad som ska gälla för redan förordnade ställföreträdare. Frågor som uppstår är om det bör finnas övergångsregler för befintliga ställföreträdare och vad som händer om en befintlig ställföreträdare inte klarar utbildningen.

Överförmyndarförvaltningen anser att formuleringen i 19 kap. 18 § FB ”*annan utbildning som ställföreträdaren behöver med anledning av uppdraget*” i praktiken kan komma att omfatta väldigt många olika utbildningar. Det är därför önskvärt att det utfärdas föreskrifter även för de fördjupande utbildningarna. Föreskrifterna kan göra det tydligare hur långt överförmyndarens skyldighet att erbjuda utbildning sträcker sig. Den föreslagna formuleringen i 19 kap. 18 § andra stycket behöver då

ändras till ”Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om innehållet i *utbildningarna*”.

Vård och omsorgsförvaltningen anser att framför allt utbildningarna kan bidra till en tydlighet och insikt i vad uppdraget innebär innan förordnandet beslutas vilket i förlängningen förhoppningsvis kommer skapa ett bättre företräderskap för huvudmannen. Även de allmänna råden och föreskrifterna skulle vara ett bra tillskott i verksamheten.

12.5.2 Introduktionsutbildningen ska vara obligatorisk

Överförmyndarförvaltningen instämmer i huvudsak med det förslag som utredaren lämnar och önskar tillägga följande.

Vissa uppdrag är begränsade till en enskild angelägenhet, exempelvis att sälja en fastighet. En fullständig introduktionsutbildning för dessa ställföreträdare är onödigt omfattande. I dessa fall bör det finnas en möjlighet för överförmyndaren att göra undantag från den obligatoriska introduktionsutbildningen. Ett alternativ är att det tas fram kortare introduktionsutbildningar som endast berör vissa åtgärder.

13 Stöd till ställföreträdare

13.5.2 Överförmyndaren ska ge stöd till ställföreträdare inom ramen för serviceskyldigheten

Överförmyndarförvaltningen instämmer inte med det förslag som utredaren lämnar.

Överförmyndarförvaltningen hänvisar till vår kommentar till avsnitt 8.5 gällande erinran om serviceskyldigheten. Se överförmyndarnämndens kommentar till avsnitt 8.5.

14 När ställföreträdaren vill avsluta sitt uppdrag och när ställföreträdaren avlider

14.4.1 När ställföreträdaren vill avsluta sitt uppdrag ska överförmyndaren agera

Överförmyndarnämnden instämmer med det förslag som utredaren lämnar och önskar tillägga följande.

Överförmyndarnämnden anser att det av förvaltningslagens 9 § och 11 § framgår att överförmyndare ska hantera byten och upphörande skyndsamt och vid försening ska en underrättelse ske. Även av JO:s praxis framgår det att överförmyndare ska hantera byten och upphörande skyndsamt och en handläggningstid om åtta månader anses som oacceptabelt.¹⁰ Sammantaget ser dock förvaltningen inte några vägande nackdelar med att ett förtydligande tas in direkt i föräldrabalken.

Praktisk handläggning

Huvudproblemet vid byte och anordnande är enligt överförmyndarnämnden bristen på ställföreträdare, inte i första hand att överförmyndaren agerar långsamt i dessa ärenden. Jämför med utredningens skrivning under 15.3.1 ”På många håll i landet möter rekryteringen av lämpliga ställföreträdare betydande svårigheter och det är inte ovanligt att det dröjer lång tid innan en ställföreträdare kan förordnas. Det förekommer också att det inte alls går att hitta en lämplig ställföreträdare.” /.../ Det är i grunden inte ett problem som kan lösas med nu aktuellt lagförslag.

Överförmyndarförvaltningen anser att det kan behöva förtydligas i kommande proposition hur lagförslaget ska tolkas i praktiken särskilt när det gäller överförmyndarens prioritering mellan ärenden om byte av ställföreträdare och där ställföreträdare behöver förordnas i nya ärenden.

Övrigt

Utöver att det enligt utredningens förslag ska vara del av den obligatoriska introduktionsutbildningen, kan det även med fördel framgå av den allmänna information till ställföreträdare som den nya myndigheten ska ta fram att en ställföreträdare med stöd av 11 kap. 19 a § FB kan begära sig entledigad. Samt att det är rätten enligt 11 kap. 19 b § som fattar ett sådant beslut.

14.4.2 Dödsboets skyldigheter

Överförmyndarförvaltningen instämmer inte med det förslag som utredaren lämnar.

---

¹⁰ Se JO:s beslut den 13 september 2016 dnr 539-2016 och JO:s beslut den 30 maj 2016 dnr 5071-2015 och JO:s beslut den 26 juni 2017 dnr 2017-977.

Överförmyndarförvaltningen instämmer med den lösning som förespråkas av Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare (RFS) nämligen att dödsboet endast ska ha en skyldighet att överlämna de handlingar som överförmyndaren behöver vid granskningen.

Det är orimligt att ställföreträdarens efterlevande ärver ställföreträdarens skyldighet att upprätta en redovisning på heder och samvete. En redovisning över en förvaltning som de efterlevande dessutom inte deltagit i.

Det väsentliga måste vara att överförmyndaren kan kontrollera att det inte har förekommit några oegentligheter i den avlidne ställföreträdarens förvaltning. Om dödsboet lämnar in de handlingar som behövs för granskningen har överförmyndaren mycket goda möjligheter att genomföra den kontrollen. En av dödsboet upprättad års- eller sluträkning har i det sammanhanget en så liten betydelse att det är oproportionerligt att uppställa ett sådant krav.

Överförmyndarförvaltningen anser vidare att skyldigheten att lämna års- och slutberättelse inte ska gälla för dödsbon. Dödsbodelägarna kan svårigen redogöra för vad den avlidne ställföreträdaren gjort under året. Överförmyndarförvaltningen bedömer därför att det skulle vara praktiskt omöjligt för dödsboet att upprätta en årsberättelse eller slutberättelse på heder och samvete.

15 Professionella ställföreträdare

15.6.1 Anställda ställföreträdare ska kunna förordnas när det är nödvändigt med hänsyn till den enskildes intressen

Överförmyndarförvaltningen instämmer i huvudsak med det förslag som utredaren lämnar och önskar tillägga följande.

I praxis finns exempel på att anställd vid ställföreträdarbolag dels begär ett arvode som är betydligt högre än motsvarande arvode för andra

ställföreträdare.¹¹ Dels att anställd vid ställföreträdarbolag är förordnad i flera uppdrag i jämförelse med andra ställföreträdare.¹²

Överförmyndarförvaltningen ser positivt på möjligheten att kunna förordna anställda ställföreträdare i vissa särskilt utpekade situationer. Utredningen kommer också fram till att anställda ställföreträdare behövs. Överförmyndarförvaltningen anser dock att det är rimligt att det klagas ut över vilka regler som gäller för så kallade kommunala förvaltarenheter och privata bolag.

För att det ska vara möjligt för kommunerna att använda sig av anställda ställföreträdare i privata bolag så behöver det finnas tillgång till bolag som erbjuder denna typ av tjänst. Utredningens förslag inskränker kommunernas möjlighet att förordna anställda ställföreträdare samtidigt som villkoren att driva ställföreträdarbolag försämrats ytterligare utöver den praxis som på senare tid tillkommit.¹³ Det saknas vidare förtydliganden eller förslag på att kommunerna måste tillhandahålla så kallade förvaltarenheter för att kompensera för den striktare regleringen. Konsekvensen med förslagen kan således i praktiken bli än större brist på ställföreträdare i framtiden.

Enligt överförmyndarförvaltningen är det inte rimligt att anta samma arvodesregler kan gälla för anställda ställföreträdare som för andra ställföreträdare. Arvodet för uppdrag som ställföreträdare präglas av ett betydande mått av ideellt arbete.¹⁴ Det faller på sin egen orimlighet att ett vinstdrivande företag på detta område till stor del förutsätts verka ideellt. För att bolagen ska kunna bedriva sin verksamhet med vinst måste

---

¹¹ Malmö tingsrätts beslut den 30 januari 2017 i mål nr Ä 10556-16 Den gode mannen anställd vid ställföreträdarbolaget överklagade överförmyndaröverförmyndarnämndens arvodesbeslut som uppgick till 7 900 kr för drygt 8 månader till Malmö tingsrätt och begärde arvode med 2 500 kr (20 525 kr) exklusive mervärdesskatt per månad och att arvodet jämte mervärdesskatt (5 131 kr) på beloppet skulle betalas till Ställföreträdarbolaget.

¹² Svea hovrätts beslut den 16 april 2019 i mål nr ÖÅ 9977-18 Ställföreträdaren var förordnad i 72 uppdrag vilket bedömdes vara för många.

¹³ Svea hovrätts beslut den 23 april 2020 i mål nr ÖÅ 1900-20 Mervärdesskatt skulle inte utgå på arvode till en god man som var anställd vid ett ställföreträdarbolag. Uppdraget krävde inte särskild kompetens och den gode mannen hade åtagit sig uppdraget i egenskap av privatperson. Jmf dock förordnad advokat i RH 1993:9.

¹⁴ SOU 2004 s. 112 s. 830

den anställda få högre arvode än vad som annars är brukligt eller åta sig ett mycket stort antal uppdrag.

16 Ställföreträdarens redovisning och överförmyndarens tillsyn

16.5.1 Tydligare krav på ställföreträdarens redovisning

Ställföreträdare ska redogöra för sin verksamhet i en årsberättelse till överförmyndaren

Överförmyndarförvaltningen instämmer med det förslag som utredaren lämnar och önskar tillägga följande.

Överförmyndarförvaltningen anser att det behöver förtydligas om skyldigheten att lämna årsberättelse även ska gälla ställföreträdare vars uppdrag är begränsade till att avse en enskild angelägenhet såsom att bevaka rätt vid fastighetsförsäljning.

Ställföreträdare ska inte kunna befrias från redovisningsskyldighet – men möjligheten till förenklad redovisning ska utvidgas

Överförmyndarförvaltningen instämmer inte med det förslag som utredaren lämnar.

Förutsättningarna för befrielse kan begränsas men bör inte tas bort helt. När överförmyndarnämnden har befriat en ställföreträdare från att lämna årsräkning har det i vissa fall varit fråga om att ställföreträdaren, på grund av allvarlig sjukdom, helt saknat förmåga att upprätta redovisningen. Det är orimligt att ställa krav på redovisning i dessa enstaka fall. Det har även förekommit att överförmyndarnämnden befriat ställföreträdare som, trots förordnande, aldrig kunnat komma igång med sitt uppdrag på grund av att huvudmannen från start vägrat ställföreträdaren insyn.

Överförmyndarförvaltningen föreslår att möjligheten att befria en ställföreträdare *tills vidare* tas bort så att det endast blir möjligt att befria en ställföreträdare *för ett visst år*.

Ett annat alternativ är att byta ut begreppet ”särskilda skäl” mot ”synnerliga skäl” och göra ett tillägg i förslaget till ny lagtext gällande befrielse:

”Om det med hänsyn till ställföreträdarens och den enskildes förhållanden, tillgångarnas art eller värde eller omständigheterna i övrigt finns särskilda skäl, får överförmyndaröverförmyndarnämnden besluta att sådana räkningar får lämnas i förenklad form. Om det med hänsyn till ställföreträdarens och den enskildes förhållanden eller omständigheterna i övrigt finns *synnerliga* skäl får överförmyndaröverförmyndarnämnden befria ställföreträdaren från skyldigheten att lämna årsräkning eller sluträkning. I fråga om årsräkning får beslut meddelas *för ett visst år.*”

Överförmyndarförvaltningen instämmer med utredningens förslag vad gäller att ta bort kravet på särskilda skäl vid förenklad års-, - och sluträkning.

18 Arvode och kostnadsersättning till ställföreträdare

18.6.1 Reglerna om arvode bör i nuläget inte ändras

Överförmyndarförvaltningen instämmer inte med det förslag som utredaren lämnar.

Överförmyndarförvaltningen bedömer att det finns ett stort behov av tydligare nationella riktlinjer för arvodering. Trots att många kommuner använder sig av SKR:s riktlinjer visar Länsstyrelsens statistik att arvodesnivåerna varierar kraftigt mellan olika kommuner. Nationella riktlinjer skulle främja en likartad bedömning och därmed öka rättssäkerheten för huvudmännen. Ett alternativ hade varit att låta den nya myndigheten meddela föreskrifter om arvoden men, som överförmyndarförvaltningen förstår det, kan det stå i strid med RF.¹⁵ Överförmyndarförvaltningen vill ändå föra fram att detta är ett område som förvaltningen önskar att lagstiftaren ser över. Förvaltningen tror också att arvodesnivåerna har större betydelse, för att få fler att intressera sig för ställföreträdaruppdrag, än vad utredningen bedömer att de har.

---

¹⁵ SOU 2004:112 s. 830 f

Individ och familjenämnden framhåller att det krävs åtgärder för att kunna rekrytera ställföreträdare och de förslag som lämnas i utredningen är ett steg i rätt riktning. En brist på gode män och förvaltare drabbar den enskilde som i kontakten med förvaltningen riskerar att inte få sina behov tillgodosedda. I sammanhanget vill individ och familjeförvaltningen påtala vikten av ett säkrat arvode till ställföreträdare. Det är angeläget att arvode utbetalas i tid och att arvoderingen är förutsägbar. Förslagen om ett säkrat stöd är således mycket positiva.

18.6.2 Småutgifter ska kunna ersättas utan att kvitton visas upp

Överförmyndarnämnden instämmer med det förslag som utredaren lämnar och önskar tillägga följande.

Överförmyndarförvaltningen håller inte med om att förslaget innebär en ”betydligt minskad administrativ börda för ställföreträdare”. Ställföreträdaren, som ska intyga utgiften på heder och samvete, måste fortfarande räkna ut den exakta kostnaden. Om ställföreträdaren vill göra avdrag för den faktiska kostnadsersättningen på sin skattedeclaration kan han eller hon dessutom behöva styrka utgiften till Skatteverket. Detsamma gäller för kostnadsersättning på 2 procent av prisbasbeloppet.¹⁶

19 Kompetens och kvalitet i överförmyndarverksamheten

19.9 Överväganden och förslag

Överförmyndarförvaltningen instämmer inte med det förslag som utredaren lämnar och vill tillägga följande.

Överförmyndarförvaltningen instämmer i att ledamöter och ersättare i överförmyndar-nämnden ska vara lämpliga men anser inte att det bör införas ett formellt lagkrav eftersom det kan hindra valbarheten. Förvaltningen anser att det är tillräckligt och proportionerligt att lämplighetskrav framgår av lagens förarbeten. Förvaltningen anser att det ankommer på de politiska partierna att nominera lämpliga personer. Ledamöter och ersättare i överförmyndarnämnden väljs vidare av

---

¹⁶ Se Skatteverkets rättsliga vägledning:
<https://www4.skatteverket.se/rattsligvagledning/edition/2021.14/373360.html?q=god+man> (hämtad 2021-09-06)

kommunfullmäktige, som är en demokratiskt tillsatt församling. Överförmyndarförvaltningen anser heller inte att det bör införas en obligatorisk utbildning för förtroendevalda. Ett sådant krav skulle, i förhållande till övriga kommunala nämnder, vara unikt för överförmyndarnämnden. Förvaltningen anser att det är mer angeläget och mera ändamålsenligt att införa ytterligare krav på tjänstemannaorganisationen än krav på nämndorganisationen.

I övrigt instämmer överförmyndarförvaltningen med det förslag som utredaren lämnar.

20 Överförmyndarnämnd som obligatorisk organisationsform

20.7.1 Överförmyndarnämnd ska bli den obligatoriska organisationsformen

Överförmyndarförvaltningen instämmer med det förslag som utredaren lämnar och vill tillägga följande.

Det har länge funnits en diskussion kring de svagheter som mindre överförmyndarorganisationer har medfört och det har påtalats att större organisationer främjar en effektiv och enhetlig kontroll över ställföreträdarnas verksamhet.¹⁷ Överförmyndarförvaltningen anser att det är positivt att verksamheten blir mer lik annan kommunal verksamhet samtidigt som många av de fördelar som utredningen tar upp i punktform på sidan 360–361 i flera fall torde kunna förverkligas. Det finns redan idag särreglering i lag gällande överförmyndarverksamheten då det av 19 kap. 1 § FB framgår att verksamheten är obligatorisk och dess uppgifter inte går att lägga hos en annan nämnd.

Även om överförmyndarförvaltningen delar utredningens förslag finns det invändningar dels av principiell karaktär som att kommunerna själva är bäst lämpade att bestämma vilken organisationsform som ska tillämpas. Samt att det finns invändningar av mera praktisk innebörd, som att flera överförmyndare idag har möjlighet att dela på en professionell tjänstemannaorganisation, som av utredningen lyfts fram som en viktig faktor för rättssäkerhet, men att varje kommun kan ha egna

---

¹⁷ Prop. 1974:142 s.150 ff.

riktlinjer i övrigt, exempelvis gällande storleken på arvode i den egna kommunen. Överförmyndarförvaltningen anser vidare att den kritik som JO riktat mot överförmyndare och överförmyndarnämnder inte ger stöd för uppfattningen att nämndorganisationen i sig skulle vara bättre lämpad än ensam överförmyndare vad gäller rättssäkerhet.

Vård och omsorgsförvaltningen anser att det ligger i huvudmännens intresse att processen att få en god man förordnad går så snabbt och smidigt som det går. Att införa en obligatorisk nämnd på området är därför ett steg i att rättssäkra när överförmyndarnämnden föreslås ta över ansvaret för förordnandet och blir första beslutandeinstans. Ett nationellt register skulle underlätta Överförmyndarförvaltningens hantering av vissa ärenden då intyg på ställföreträdarskap ibland kan ta tid att få fram. Ett digitalt system hade bidragit till en effektivare process och bättre handläggning för den enskilde.

22 En ökad beslutanderätt för överförmyndaren

22.7.1 Överförmyndaren ska besluta i ärenden om godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken

Överförmyndarförvaltningen instämmer med de förslag som utredaren lämnar och vill tillägga följande.

Förtydligande om när ett ärende ska anses tvistigt

Överförmyndarförvaltningen anser att det behöver förtydligas när ett ärende ska anses tvistigt. När saken har diskuterats i tidigare förarbeten har utgångspunkten varit att om den enskildes samtycke inte kan inhämtas på grund av hans eller hennes tillstånd, ska ärendet anses tvistigt och överlämnas till tingsrätten för handläggning.¹⁸ Det framgår även av praxis att ett ärende ska anses tvistigt om den enskildes tillstånd är sådant att han eller hon uppenbarligen inte förstår vad saken gäller.¹⁹

Överförmyndarförvaltningen anser att det i kommande proposition bör tydliggöras när ett ärende ska anses tvistigt. Om lagstiftaren bedömer att ett ärende ska anses tvistigt om den enskildes tillstånd hindrar att hans eller hennes mening inhämtas bör det framgå direkt av lagtexten.

---

¹⁸ Prop. 2010/11:119 s. 68 och SOU 2007:65 s. 305 ff.

¹⁹ Svea hovrätt 2019-ÖÅ 9473. Se även Högsta domstolen avgörande den 19 juni 2013 i mål nr Ö 1409-13.

Angående författningsförslag

Överförmyndarförvaltningen noterar att den föreslagna lydelsen i 11:23 a FB är annorlunda mot lydelsen i 11:18 FB, avseende interimistiska beslut. Föreslagen lydelse i 23 a § är "...medföra fara för *den enskilde*" och i 18 § står det "... medföra fara för den enskildes *person eller den enskildes egendom*. Om ingen skillnad i sak är åsyftad borde lagrummen ges samma formulering för att inte riskera misstolkningar.

23 Ett centralt organ

23.10.1 Länsstyrelserna bör även fortsättningsvis ansvara för den löpande tillsynen och tillsynsvägledningen

Överförmyndarförvaltningen instämmer inte med det förslag som utredaren lämnar.

På sida 42-43 i utredningen framgår att många av de problem som har identifierats hör samman med en brist på statlig styrning, samordning och kontroll. Även i flera tidigare utredningar har det lyfts fram att det finns ett behov av större enhetlighet.²⁰ I 2017 års rapport *Tillsyn av ställföreträdare och överförmyndare – Statens bristande ansvar för samhällets mest utsatta* (RIR 2017:33) rekommenderar Riksrevisionen att en central förvaltningsmyndighet inrättas med ansvar för tillsyn.²¹

Överförmyndarförvaltningen bedömer att det vore mer ändamålsenligt och resurseffektivt om den nya myndigheten även får ansvar för tillsyn och tillsyns-vägledning. Det blir tydligare och förenklar för såväl överförmyndare som för ställföreträdare och huvudmän om det finns en aktör med helhetsansvar istället för två (tre med SKR inräknat).

Om Länsstyrelsen ska behålla tillsynsrollen är det viktigt att ansvarsfördelningen mellan den nya myndigheten och Länsstyrelsen blir klar och tydlig. Överförmyndarförvaltningen efterlyser också förslag på åtgärder för att förbättra Länsstyrelsens tillsynsvägledning. På sida 414 i utredningen står det att "Länsstyrelserna bör fortfarande, som ett led i rådgivningsansvaret, löpande sprida information bland överförmyndarna om exempelvis ny lagstiftning eller viktiga rättsfall".

---

²⁰ Prop. 2011/12:31, s. 27, Prop. 2013/14:225 s. 22, Prop. 1993/94:251 s. 168, SOU 2004:112 s. 320.

²¹ RIR 2017:33, s. 396

Överförmyndarförvaltningens uppfattning är dock att Länsstyrelsens tillsynsvägledning är knapp-händig. Länsstyrelsen har publicerat tre nationella riktlinjer (alla från i maj 2019) och inte kommit ut med något nyhetsbrev sedan april 2020. Överförmyndarförvaltningen ser ett stort behov av att tillsynsvägledningen förbättras.

Äldrenämnden framhåller att en ny samordnande och rådgivande myndighet kan bidra till att skapa tydlighet i uppdraget och även rådge de myndigheter som kommer i kontakt med ställföreträdare och huvudmän. Som socialförvaltning möter vi ofta huvudmannen och ställföreträdaren i dennes uppdrag och det kan vara värdefullt att kunna hänvisa till myndigheten, utöver överförmyndaren, vid otydligheter och frågor. Överförmyndarförvaltningen ser även positivt på förslaget att myndigheten ska skapa det utbildningsmaterial som kan komma att behövas vid de föreslagna introduktionsutbildningarna.

24 Ett nationellt ställföreträdarregister

25.7.1 Ett nationellt ställföreträdarregister ska inrättas

Överförmyndarförvaltningen instämmer med det förslag som utredaren lämnar och vill tillägga följande.

Ett problem som överförmyndarförvaltningen har identifierat, som inte tas upp i utredningen, är att ställföreträdare har haft tillgång till den enskildes konton efter att han eller hon entledigats. Det har också hänt att ställföreträdaren tagit ut pengar från den enskildes konton efter att uppdraget upphört för att betala sitt arvode. Ett nationellt ställföreträdarregister skulle kunna förhindra att det kan ske.

Om förslaget inte genomförs bör det övervägas om informations-skyldigheten i avsnitt 8.5 även ska gälla vid upphörande av ställföreträdarskap, för att säkerställa att huvudmän får information om att de själva behöver meddela banken om uppdraget upphör.

25.7.3 Registrets innehåll

Överförmyndarförvaltningen instämmer med det förslag som utredaren lämnar och vill tillägga följande.

Överförmyndarförvaltningen anser, till skillnad från utredningen, att det kan behövas kompletterande sekretesslagstiftning. Åtminstone bör det finnas en hän-visning från 32 kap. OSL till förordningen.²²

28 Konsekvenser

Överförmyndarförvaltningen instämmer med det förslag som utredaren lämnar och vill tillägga följande.

Överförmyndarförvaltningen har svårt att uppskatta de kostnadsökningar som kommer att belasta kommunerna. Överförmyndarförvaltningen förutsätter att finansieringsprincipen fullt ut tillämpas när nya uppgifter flyttas över till kommunerna.

---

²² Jmf. Högsta förvaltningsdomstolen, 2007-1355